

УДК [930.25:39](=161.2:71)

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.04.1134>

ЗБИРАЧКА УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ ДЖОАН МАРГЕЛ

Марина ГРИМИЧ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7028-4879>

докторка історичних наук, професорка,
Національний центр народної культури
«Музей Івана Гончара»,
вул. Лаврська, 19, 01015, Київ, Україна,
e-mail: hrymych@gmail.com

Maryna HRYMYCH

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7028-4879>

PhD (History), professor,

The Ivan Honchar Museum National Centre
of Folk Culture,

19, Lavrska str., 01015, Kyiv, Ukraine,

e-mail: hrymych@gmail.com

COLLECTOR OF UKRAINIAN-CANADIAN
FOLKLORE JOAN MARGEL

Мета статті — ввести в науковий обіг інформацію про канадську збирачку українсько-канадського фольклору Джоан Маргел, тобто розкрити досить рідкісний як для Канади випадок збирацької практики, суб'єктом якої є не професійна дослідниця, афілійована з певною інституцією, а приватна особа, незалежна збирачка. Її збирацька діяльність зосереджується на території, де пройшло її дитинство та юність — село (згодом містечко) Райкрофт, розташоване в так званій Країні Мирної річки (Альберта, Канада). Це північна межа розселення українців в Західній Канаді. На відміну від району компактного проживання українців у Східно-Центральній Альберті, це малодосліджений регіон в канадській україністиці. Матеріали дослідниці-аматорки представляють значний інтерес, в чому виявляється *актуальність* дослідження. В тому районі українці жили не компактно, а черезсмужно, тому в ньому є своя культурна локальна специфіка. *Об'єкт* дослідження — збирацька діяльність Джоан Маргел, а *предмет* дослідження — різні галузі українсько-канадської культури фермерських околиць 1920—1960 років, зібрані через інтерв'ю з так званими олд-таймерами (old timers) і охоплюють такі теми, як піонерське гомстерство та фермерство, календарна та сімейна обрядовість, звичаєвість, музика стилів old time та blue grass тощо. Стаття написана за матеріалами фонду Джоан Маргел в Архіві українського фольклору імені Богдана Медвідського Альбертського університету (Канада), співпорядником яких є авторка статті, а також за матеріалами інших архівних збірок та інтерв'ю із записувачкою. *Методологія* дослідження ґрунтується на комплексному залученні різних методів, принципів і концепцій.

Ключові слова: Джоан Маргел, збирачі фольклору, українсько-канадський фольклор.

The purpose of the article is to introduce information about the Canadian collector of Ukrainian-Canadian folklore, Joan Margel into science, that is, to reveal a case of collecting practice that is quite rare for Canada, the subject of which is not a professional researcher affiliated with a certain institution, but a private person, an independent collector. Her collecting activities focus on the territory where she spent her childhood and youth - the village (later the town) of Rycroft, located in the so-called Peace River Country (Alberta, Canada). This is the northern limit of the settlement of Ukrainians in Western Canada. Unlike the densely populated area of Ukrainians in East-Central Alberta, this is an understudied region in Canadian Ukrainian studies.

The materials of the amateur researcher are of considerable interest, which shows the relevance of the research. In that area, Ukrainians did not live compactly, but cross-striped, so it has its own cultural local specificity. The object of the research is the collecting activity of Joan Margel, and the subject of the research is various branches of the Ukrainian-Canadian culture of the farming suburbs of the 1920s-1960s, collected through interviews with the so-called old timers and covering such topics as pioneer homesteading and farming, calendar and family rites, customs, old time and blue grass music, etc.

The article was written based on the materials of the Joan Margel Foundation in the Bohdan Medvidsky Archive of Ukrainian Folklore of the University of Alberta (Canada), which is co-organized by the author of the article, as well as based on the materials of other archival collections and an interview with the recorder. The research methodology is based on the complex involvement of various methods, principles and concepts.

Keywords: Joan Margel, folklore collectors, Ukrainian-Canadian folklore.

Вступ. Історія збирання українсько-канадського фольклору¹ налічує кілька десятиліть і пов'язується передусім з іменами Ярослава Рудницького [2], Богдана-Роберта Климаша [3], Богдана Медвідського [4], Андрія Нагачевського [5], Радомира Білаша, Наталі Ханенко-Фрізен, Наталі Кононенко, а також з такими інституціями, як Центр українського та канадського фольклору імені Петра та Дорис Кулів (*Peter and Doris Kule Centre for Ukrainian and Canadian Folklore*) [6] й Архів українського фольклору імені Богдана Медвідського (*Bodan Medwidsky Ukrainian Folklore Archives*) [7; 8] в Альбертському університеті (Едмонтон); Прерійний центр з вивчення української спадщини (*Prairie Centre for the study of Ukrainian heritage*) при Коледжі св. Томаса Мора Саскатунського університету [9]; Музей під відкритим небом «Село спадщини української культури» (*Ukrainian Cultural Heritage Village*) під Едмонтоном [10]. До них можна додати освітні програми двох кафедр Альбертського університету — кафедри української культури та етнографії імені Гуцуляків (*Huculak Chair of Ukrainian Culture and Ethnography*) та кафедри української етнографії імені Кулів (*Kule Chair in Ukrainian Ethnography*), студенти та аспіранти яких писали свої бакалаврські, магістерські та докторські дисертації переважно на зібраних ними польових матеріалах (всі вони знаходяться в Архіві українського фольклору імені Богдана Медвідського. — М. Г.).

Збирання, зберігання та популяризація українського фольклору в Канаді — справа інституалізована, тобто пов'язана з науковими, освітніми та культурними інституціями. Так, Роберт-Богдан Климаш розпочинав свою збирацьку роботу в 1960-х роках студентом університету Індіани (США), а його польові матеріали були зарховані в колекціях Національного Музею Людини (з 1986 він став називатися Канадським Музеєм цивілізації, *Canadian Museum of Civilisation*; з 2013 — Канадським музеєм історії, *Canadian Museum of History*), в цій установі дослідник і розпочав їх публікацію [11, с. 283—284]. Проект «Усна історія соціокультурних змін се-

ред українського населення канадців українського походження в преріях» (*Oral History of Sociocultural Change amongst Ukrainian Canadians on the Prairies*) під керівництвом Наталі Ханенко-Фрізен та Терези Золнер (Theresa Zolner) здійснювався в Прерійному центрі з вивчення української спадщини [12]; проект «Локальні культури та різноманітність у преріях» (*Local Cultures and Diversity on the Prairies*), керівником (*principal investigator*) якого був Андрій Нагачевський [13], розгортався в Альбертському університеті за підтримки Архіву Богдана Медвідського; дослідницький проект Радомира Білаша з вивчення історії українських околиць Центрально-Східної Альберти [14] розгортався в межах музею Село української культурної спадщини (матеріали містяться там же). Наталія Кононенко збирила матеріали для своєї книги про українські календарні свята в канадських преріях [15] в межах «Храмового проєкту» (*Sanctuary Project*), цифровий архів якого знаходиться в Канадському інституті українських студій (*Canadian Institute of Ukrainian Studies*) [16].

Отож, мова йде про збірачку, яка, хоч і пов'язана з доброю половиною перерахованих установ, проте не як співробітниця, а як приватна особа та волонтерка, а її збирацька діяльність заснована не на професійних потребах та завданнях тієї чи іншої інституції, а на невгамовному ентузіазмі, відданості своїй малій батьківщині — околиці Райкрофт (*Rycroft*), що на півночі Альберти², — та інтересу до історії власної родини. Метою цієї статті є розкрити досить рідкісний як для Канади випадок збирацької практики, суб'єктом якої є не професійний дослідник, афілійований з певною інституцією, а приватна особа, незалежна збірачка. Джерелами для написання праці стали, по-перше, матеріали фонду Джоан Маргел в Архіві українського та канадського фольклору імені Богдана Медвідського [17], співупорядницею яких я стала; по-друге, інтерв'ю, записані мною від збирачки під час подорожей до Райкрофта в 2008 та 2010 [18]; а, по-третє, інтерв'ю, взяті в неї у 2004 Сергієм Козаковим під час здійснення проєкту «Локальні культури та різноманітність у преріях» [19]. Стаття написана під час мого перебування в Канаді

¹ Оскільки в статті йдеться про канадські академічні реалії, термін фольклор у цій статті вживається відповідно до його північноамериканського розуміння, визначення цього терміна вироблене Американським Фольклорним Товариством (*American Folklore Society*) [1].

² Містечко (*municipal district Spirit River*) включає також райони (шкільні округи) Volin, Greenway, Silverwood, New World, Prestville, Broncho Creek Bridgeview, Manir, Prestville, Silverwood, Spirit River Settlement.

у вересні-грудні 2022 в рамках дослідницької стипендії Ramsey Stuart Tompkins³. Текст складається із трьох структурних підрозділів: біографічні дані записувачки; її громадська навколонукова діяльність; збирацька спадщина.

Основна частина. Отже, Джоан (Іванка) Маргел — канадська збирачка фольклору та локальної історії, вчителька, громадська активістка. Вона любить себе називати гордою внучкою перших українських гомстедерів, що оселилися у віддаленому регіоні Канади — Країні Мирної річки (Peace River Country⁴) на півночі провінції Альберти. Предки збирачки по маминій лінії — Іван та Євдокія Рудейчуки — прибули в Канаду з Буковини в 1901 році, взявши гомстед на околиці Вакау (провінція Саскачеван). Райкрофтську гілку Рудейчуків заснували дві доньки Івана та Євдокії. Однією з них була бабуся Джоан Маргел, що вийшла заміж за Дмитра (Метра) Кушнерика, який, своєю чергою, спершу емігрував у 1896 до США, де працював на шахтах в Пенсильванії, а згодом переселився до Райкрофту. Дівоче прізвище Джоан Маргел — Байєрс: її батько був за походженням буковинським німцем. Хоч батьки майбутньої збирачки познайомилися та одружилися в Канаді, проте їхні родини походили з одного буковинського села — Веренчанка⁵, де Байєрси і Кушнерики проживали на двох берегах однієї річки [20; 21].

До шлюбу мама Джоан працювала в готелі в Райкрофті, але після одруження молода сім'я взяла собі новий гомстед і стала на ньому господарювати. Джоан (Іванка) — була першою дитиною молодої родини Байєрс. Вона народилася в 1932 році на фермерській околиці Прествіль (Prestville), розташованій за 5 кілометрів на схід від залізничної станції (і, відповідно, містечка) Райкрофт. Коли їй випо-

внилося 2,5 роки, її батько помер від запалення легенів, і її мама невдовзі одружилася з Джеком Сандулом, який також був буковинського походження: його батьки приїхали з села Брідок, яке розташовувалося по сусідству з Веренчанкою. Новостворена родина взяла собі новий гомстед на березі річки з дуже родючою чорною землею і лісом (ці два чинники дуже цінувалися в фермерстві піонерських часів). Саме там пройшло дитинство Іванки від трьох до одинадцяти років.

На початку Другої світової війни розпочалося широкомасштабне будівництво траси на Аляску, що проходила повз містечко Райкрофт. Ця дорога мала стратегічне значення для США, оскільки на алякські території претендувала Японія. Будівництво спричинило появу великої кількості робочих місць, це була високооплачувана як на той час робота, тож багато чоловіків з околиць Peace River покинули важку землеробську працю на фермах і стали працювати на шляхових будівельних роботах. У 1942 році родина Сандул переїхала до Райкрофту, де Іванчин вітчим заснував автотранспортну фірму «Транспорт Сандула» (*Sandul's Transport*), і його вантажівки обслуговували будівництво алякської траси [21; 22].

Джоан закінчила школу в Райкрофті і в 1951 році поступила на однорічні учительські курси при Альбертському університеті в Едмонтоні. В цей час країна вкрай потребувала вчителів, особливо для фермерських околиць. По закінченню випускники зобов'язані були відробити принаймні два роки за призначенням. Так у 18-річному віці Джоан отримала розподіл до школи в Блубері Маунтін (*Blueberry Mountain*), фермерській околиці, що розташовувалася 10 км від місця, де вона виростала у дитинстві. Це була «школа на одну кімнату» (*one-room school*)⁶, зроблена із зрубу з досить аскетичними умовами роботи та проживання.

Згодом у молодій учительки з'явилося бажання попрацювати в Онтаріо, тож вона звернулася з листом до Міністерства освіти, і в такий спосіб отримала роботу в містечку Віндзор (*Windsor*). Тут вона зустріла свого майбутнього чоловіка, біженця від соціалістичного режиму Угорщини, Джозефа Марге-

³ Висловлюю подяку відділенню Сучасних мов та культурних студій факультету Мистецтв (Modern Languages and Cultural Studies Faculty of Arts), Центру українського та канадського фольклору імені Петра до Доріс Кулів (Peter and Doris Kule Centre for Ukrainian and Canadian Folklore) та Канадському інституту українських студій (Canadian Institute of Ukrainian Studies) за надану можливість здійснити наукові дослідження восени 2022 року.

⁴ Peace River Country (вар.: Peace River) — це назва природної зони осикових лісів на північному заході Альберти і на частині території провінції Британська Колумбія.

⁵ Нині Чернівецький район Чернівецької області.

⁶ Історична форма початкової та середньої освіти в Новому Світі, коли учні різних класів навчалися в одній кімнаті, а заняття проводилося однією вчителькою.

ла. Вони відіграли весілля в Райкрофті і повернулися в Віндзор, де прожили ще 10 років. Тут народилися двоє їхніх синів. Згодом молода родина переїхала в Райкрофт. Джозеф, що мав диплом інженерної школи Детройта, був спеціалістом з радіоелектроніки. Маргели започаткували свій бізнес, який виявився досить успішним. В Райкрофті у них народилося ще дві доньки.

У 1967 родині Маргелів переїхала в Едмонтон, Джозеф пішов на викладацьку роботу в професійному училищі, а Джоан, після 12-річної перерви, під час якої займалася вихованням чотирьох дітей, повернулася на вчительську роботу. Вона викладала в початковій школі Афтон (*Afton Elementary School*), в публічній школі Гленстоун (*Glenstone Public School*), згодом працювала в бібліотеці дитячого відділення госпітала і викладала англійську мову для китайських новоприбулих.

У 1987 р. Джоан Маргел вийшла на пенсію, і відтоді розпочинається новий етап її життя: вона починає активно займатися громадською і збирацькою діяльністю.

Судячи з усього, спонукали її до етнографічної роботи сімейні традиційні зустрічі, які в західному світі отримали назву *family reunions*. *Family reunion* — це західна традиція періодично збирати розширену родину на сімейні зібрання, як правило, в одному із знакових для родинної історії місць⁷. Для цього готується спеціальна програма, що включає велике свято з частуванням та культурними заходами, спілкування, обмін спогадами тощо. Нерідко до таких зустрічей видається (переважно самвидавом) книга спогадів про історію родини та генеалогічне древо. Перше сімейне зібрання родини Рудейчуків (*Rudeichuk family reunion*) відбулося в 1974 в Вакау (Саскачеван). Друге і третє були організовані, відповідно, в 1984 та 1992, а на 2001-й рік припало святкування столітнього ювілею перебування Рудейчуків у Новому світі. Джоан Маргел завжди долучалася до організації цих традиційних зустрічей і стала своєрідним родинним архіваріусом, зібравши матеріали усіх чотирьох подій. Ця діяльність стала для неї трамп-

ліном до вивчення історії власної родини, збирання спогадів, фольклорно-етнографічних матеріалів. Зокрема, вона була упорядником третьої книги родинних спогадів (1992), і авторкою передмови, підписаної фразою «Джоан Байєрс, горда внучка Марії Рудейчук» [24, р. 4].

Листуючись із членами родини, збираючи їхні родинні спогади, пишучи власні есеї про маму, про Райкрофт та фермерські околиці часів її дитинства, про звичаї та щоденні практики, Джоан Маргел відчувала потребу удосконалити свої знання й навички з літературної творчості (*writing skills*), знання української мови, а також освоїти методику опитування. Саме тому вона в 1990-ті відвідує лекційні курси з української культури та етнографії в Альбертському університеті, де її наставниками стали Радомир Білаш та Андрій Нагачевський.

В одній із своїх статей про дослідника Агатангела Кримського та збирача «з народу» Івана Лисака [25], я вже писала про те, які чудові плоди може давати така співпраця: збирач-аматор, при цьому носій традиції, чітко слідує методиці, розробленій для нього професійним етнографом, і в результаті виходить якісне польове дослідження. Подібна ситуація склалася у випадку з Джоан Маргел. Вона педантично виконувала правила польової роботи, яких її навчили Радомир Білаш та Андрій Нагачевський. Під час інтерв'ю з респондентами Джоан Маргел користується питальниками, складеними обома дослідниками. Не раз вона, презентуючи власні матеріали, повторювала: «Я весь час зверталася за порадами до Білаша», «Мені допоміг питальник, складений Р. Білашем для Села української спадщини» [17, од. зб. 2.8]. Вона признавалася, що її етнографічний есеї про маму «Марійка» (*Marika*) був «інспірований навчальним курсом д-ра Нагачевського» [17, од. зб. 3.3], в інших нотатках збірка зазначає: «Курс Андрія (Нагачевського. — М. Г.), де ми навчилися цінувати власну культуру, був тією іскрою, яка мені була потрібна. Тепер я могла почати фіксувати свою спадщину» [17, од. зб. 3.4]⁸. Бе-

⁷ ЮНЕСКО трактує терміни «*family reunion/reunification*» як традицію збирання членів родини, особливо дітей, подружжя та людей літнього віку (*the process of bringing together family members, particularly children, spouses and elderly dependents*) [23, р. 28].

⁸ Джоан Маргел, зокрема пише у спогадах: «But my burning question to Andriy was: What do I write about? — Oh, million things about a million things — then added — We don't know what historians might want know about a hundred years from now». (Але моє полум'яне запитання до Андрія було: «Про що я писатиму?» — «О, про

ручи участь в «Храмовому проєкті» в 2010, вона, у свої 70 років, прослуховує курс Івана-Павла Химки з методики опитування.

Освоївши методику інтерв'ювання та індексування, вона починає збирати інтерв'ю, спеціалізуючись переважно на локальній історії та культурній традиції українців, що проживали в найпівнічніших територіях Альберти. Вона власноруч їх індексує і здає до різних архівних установ Альберти: у 2001 — до Провінційного архіву Альберти (Provincial Archives of Alberta)⁹; у 1990-х [див. 17, р. 9] та 2021 — до Архіву українського та канадського фольклору імені Богдана Медвідського (тут знаходиться її найбільша колекція) [26]; до Регіонального архіву в Гранд-Прері (Grande Prairie Regional Archives); до Регіонального архіву Півдня Країни Мирної річки (South Peace Regional Archives).

В 1990—2010 Джоан Маргел була активною учасницею наукових та навколонаукових товариств і організацій, в багатьох з них вона впродовж багатьох років секретарювала на волонтерських засадах. Зокрема, вона працювала волонтером у Музеї «Село Української культурної спадщини»¹⁰, допомагала в логістиці проєкту «Локальні культури та різноманіття в преріях» та «Храмового проєкту»; брала участь у «Жіночому проєкті пам'яті» (*Women's Memory Project*) у рамках «Північно-альбертської жіночої архівної асоціації» (*Northern Alberta Women's Archival Association*) з вивчення жіночої історії, куди її залучила канадська дослідниця Френсис Свиріпа [17, од. зб. 2.8]. Вона довго була учасницею ряду генеалогічних проєктів, часто секретарювала в «Асоціації українських піонерів Альберти» (*Ukrainian Pioneers Association of Alberta*), в Федерації Східноєвропейських товариств сімейної історії (*Federation of East European Family History Societies*), а в «Аль-

бертському генеалогічному товаристві» (*Alberta Genealogical Society*), зокрема, вела протоколи та листування [17, од. зб. 5.4, 5.6], а також виступала з власними презентаціями [17, од. зб. 5.5]. До речі, вона стала однією з ініціаторів створення «Української генеалогічної групи» (*Ukrainian Geno Group, Alberta-Ukraine Genealogical Project*) в межах цього товариства [17, од. зб. 5.2—5.3]. Вона активно відвідує наукові конференції пов'язані з історією українців в Канаді [17, од. зб. 8.3]. Для широти картини її активної діяльності можна додати участь дослідниці-аматорки в екологічних акціях [17, од. зб. 8.7—8.8, 8.12], у співоцьких колективах (хор Дніпро [17, од. зб. 9.3], *Ranging Ranging Grannies* [17, од. зб. 8.4.—8.6]). Зараз Джоан Маргел перебуває в Будинку для людей похилого віку (*Seniors House*), ще у 2019—2020-х проводила презентації на тему «Залишити словесну спадщину» (*Leave a Verbal Legacy*) [17, од. зб. 9.14].

Збирацький доробок Джоан Маргел складається з: а) аудіозаписів інтерв'ю фольклорно-етнографічного та локально-історичного характеру; б) аудіозаписів самодіяльних музичних груп канадських прерій; в) власних історико-етнографічних нарисів, які вона писала як розділи до своєї книги про Країну Мирної річки, з акцентом на українських поселеннях околиці Райкрофт. До цієї добірки додається також група записів зібраних різних наукових організацій (конференцій, засідань) та генеалогічних груп.

Найбільш плідними, з погляду польових досліджень, стали для збирачки 1997—1998 роки. Зокрема, в цей період Джоан Маргел записала 106 інтерв'ю (серед них — персональні, групові, самозаписи) з 62 особами. Наступні близько п'яти десятків інтерв'ю¹¹ датуються 1999, 2000, 2001, 2007, 2009, 2010 роками¹². Значний дослідницький інтерес становлять музичні записи (17 касет), які мають відношення до українсько-канадської танцювальної та співацької традиції й інструментальної музики. Серед них — музичний доробок сімейного ансамблю Теда Квасниці «The Hometowners», а також прерійна народна музика в стилі Blue grass та Old-

мільйон речей», — сказав він, а потім додав: — Ми не знаємо про що історики через 100 років захочуть знати» [17, од. зб. 3.4.].

⁹ 7 лютого 2001 Дж. Маргел отримала подяку від Провінційного Архіву Альберти за її цінний внесок до Товариства документальної спадщини Альберти [31, од. зб. 5.1], а також лист подяки від Провінційного Архіву Альберти за внесення 79 плівок з аудіозаписами інтерв'ю [17, од. зб. 2.4.].

¹⁰ 5 жовтня 2003 Дж. Маргел отримала подяку від Села Української культурної спадщини за волонтерську службу [17, од. зб. 6.7.].

¹¹ Кількість їх уточнюється і звіряється з касетами.

¹² В одному зі своїх виступів (2001) вона сказала, що в неї записано 200 годин інтерв'ю (17, од. зб. 5.5.), точна кількість буде з'ясована після остаточного упорядкування аудіо та відеозаписів.

time music. Окрему групу складають польові нотатки авторки¹³.

Як було сказано, Джоан Маргел вела інтерв'ю за питальниками, складеними професіональними фольклористами та етнографами, тому її польові матеріали рівномірно охоплюють всі класичні для дослідження українсько-канадських фермерських околиць теми: землеробська праця, зокрема, піонерське землеробство, повсякденне життя, народна архітектура, городництво, збиральництво (ягоди), різництво, оповідачі, забобони та вірування, народні свята (Великдень, Різдво), життєвий цикл людини, весілля, крашанки та писанки, соціальне життя та взаємостосунки з сусідами, толоки, народна кулінарія, релігійні моменти та буковинська ідентичність в Канаді тощо.

Однак, судячи з етнографічних нарисів авторства самої збирачки (їх вона пише в 2001 як розділи до своєї книги), серед цієї широкої тематики найближчим для неї був «жіночий досвід»: весілля¹⁴, календарні свята¹⁵, народна кухня, а також локальна історія містечка Райкрофт¹⁶. При цьому вона не нехувала також і «нежіночими» темами, такими як: технологія та звичаї зведення жител¹⁷, спогади про гомстедерство та піонерське землеробство, фермерство. Це й логічно, бо для дитини, що виросла на фермерській околиці, це був знайомий щоденний досвід [27].

Принциповою для Джоан була тема релігійної приналежності буковинців її рідної околиці [28]. Зокрема, вона написала нарис «Українці Райкрофта в Об'єднаній Церкві» (*Rycroft Ukrainian in the United Church*) [17; од. зб. 3.4].

¹³ Зокрема, в її фонді є детально прописана спільна наша подорож до Райкрофту в жовтні 2008, з відвіданням індіанських резервацій, французьких та українських фермерських околиць, шкільної округи Fox Creek, ферми Чалусів, цвинтаря Волинь [17, од. зб. 3.4].

¹⁴ На теми весілля збирачка написала кілька етнографічних нарисів: «A Rycroft Village wedding in the Mid 1950» (2001); «Ukrainian farm wedding in Northern Alberta 1930—1950»; «Wedding of Mary Lysitza in Wakaw on October 28, 1951»; «Wedding in Kuliwtsi (time mid eighties)» [17, од. зб. 3.4.]

¹⁵ Див. етнографічний нарис «The changing Christmas through the century» [17, од. зб. 3.4.].

¹⁶ Див. етнографічний нарис «Last hundred years in the Rycroft area» [17, од. зб. 3.4.].

¹⁷ Див. етнографічний нарис «Our ten dollar home» [17, од. зб. 3.4.].

Назагал, говорячи якимось про свою збирацьку роботу, Джоан Маргел підкреслила: «Тож протягом багатьох літ я брала інтерв'ю не лише від членів своєї родини, зокрема, Джека Сандула, а й від інших олд-таймерів (*old-timers*), наприклад, від Майка Діка — про його інженерний талант, від Метта Діка — про його неймовірну роботу на нафтових родовищах, від Ліліан Лазорук, що мала дивовижну пам'ять на імена. Якимось Крістоферсон (це донька Сент-П'єра Фергюсона) мене несміло запитала: «Чи не хочете, щоб я розповіла вам, як ми робили мило без лугу?»». Я провела багато часу з Маргарет Джулік, яка розповідала про те, як її мати будувала готель «Райкрофт», і як вона наймала на роботу дівчат із Грінвей, і як вона любила ходити на Грінвейські танці. У підсумку я опитала 60 людей, яких я знала, вони були із Прествілля, Райкрофта, Грінвея, Воліна, Акросс-Крікс і навіть Блубері Маунтін. Мої респонденти були німецького українського та французького походження» [17, од. зб. 3.4].

З притаманним невтомним ентузіазмом Джоан Маргел зробила свій скромний, проте колоритний внесок в історію вивчення української спадщини канадських прерій та локальної історії. Її збирацький доробок представляє інтерес для майбутніх дослідників в кількох аспектах.

Передусім, географічний¹⁸. Етнографічна (у сенсі польова) діяльність збирачки зосередилася на маловивченій, з погляду українсько-канадської присутності в Канаді, території — на північних околицях Альберти. Райкрофт та навколишні шкільні округи становлять північну межу розселення українців на заході Канади. Українська щоденна культура цього регіону, з одного боку, дуже подібна до повсякдення з інших територій компактного проживання українців, зокрема, добре дослідженої в науці Центрально-Східної Альберти. Проте, з іншого боку, тут була своя специфіка, пов'язана як і з кліматом, так і соціально-економічними умовами. Оскільки це далека північ країни, то, відповідно, землеробський сезон, хоч і не набагато, але коротший, ніж деінде. При цьому в долинах місцевих річок був свій мікроклімат (на нього також впливав сезонний вітер

¹⁸ Єдиною книгою сімейних історій українців та інших етнічностей, що проживали в околицях Райкрофт є «Пшеничні поля та дикі квіти. Історія Райкрофта та навколишніх шкільних округів» (1984) [28].

під назвою *шинук*), що давало можливість хорватським переселенцям там вирощувати не зовсім звичну як для прерій городину та фрукти (це була їхня спеціалізація), що, відповідно, впливало на харчовий раціон місцевого населення [27].

Тут, так само, як і в інших прерійних, в тому числі українських, містечках, життя людей було прив'язане до залізниці, тому в місцевому усному наративі тема залізничного сполучення є обов'язковою [28; 29, с. 29—33]. Проте на соціокультурну специфіку Райкрофта (і, до того ж, професійну орієнтацію населення) вплинув ще один «транспортний чинник»: Алякська трансконтинентальна траса з переважанням великого вантажного автомобільного транспорту. А стосовно періоду прокладення цієї магістралі відіграла свою роль ще й присутність (нехай і тимчасова) американського культурного компоненту, адже її будували американські робітники і солдати [28].

Своєрідним, хоч і не зовсім унікальним, є релігійний чинник досліджуваного регіону. На півночі Альберти було ряд українських церков, проте в Райкрофті православні українці (буковинського походження) долучилися до Об'єднаної церкви, а не до парафії українських католиків. Це було суто ситуативним рішенням місцевих православних, оскільки молодий пастор-місіонер Герднер (*Gerdner*), дуже прихильно поставився до українських духовних потреб. Разом з іншим священиком — Джорджем Спادی (*Rev. George Spady*) — вони проводили шлюбні обряди серед українців, у найсуворіші зими їздили на похорони, толерували українські свята.

Демографічний чинник. На відміну від згаданого, добре дослідженого регіону Центрально-Східної Альберти, де українське населення представляло суцільний етнокультурний анклав з невеликими іноетнічними вкрапленнями, на півночі Альберти українці жили або череззмужно, або перемішано з представниками інших етнічних груп — англоканадців, франкоканадців, хорватських канадців тощо [29, с. 131—326]. Це певною мірою прискорило асиміляційні процеси в кожній з громад.

Окрім географічного чинника, складає інтерес представлений дослідницею часовий період. Матеріали Джоан Маргел охоплюють довоєнний та післявоєнний час, а також 1950-ті та 1960-ті. Її інформантами є представники покоління людей, яких в Канаді називають олд-таймерами (*old timers*). Цей

термін частково співвідноситься з українським словом «старожили», однак в ньому є додатковий культурний підтекст. Річ у тім, що в Канаді (та й Північній Америці назагал) 1920—1930-х витворився фольклорно-музичний напрям «олд тайм» (*old-time music*). Мода на таку музику відновилася після Другої світової війни. Зараз вона сприймається як ретро з ностальгійним присмаком. Так само, категорія «олд таймс» для Канади певним чином співвідноситься з «золотим віком» її історії.

Цікавою є думка, сформульована збирачкою щодо покоління, до якого вона належить: «Ми є представниками “міжпоколінняного мосту” (*bridge generation*), які з любов'ю прожили більшу частину життя в минулому столітті, і які ще можуть пам'ятати довоєнні роки. Ми можемо засвідчити, як хай-тек змінив нашу країну» [17, од. зб. 3.4].

Джоан Маргел як збирачка народної культури канадських прерій мала одну перевагу над іншими польовими дослідниками: вона, значною мірою, — носій традиції. Добре обізнана з темами, про які розпитувала, для респондентів вона була «своєю»; бездоганно володіючи говіркою і вокабуляром олд-таймерів, вона уміла повернути розмову в правильне русло і здобути якомога більше цікавих деталей. Це одна особливість стосується її особистісних характеристик: будучи по життю життєрадісною людиною з дзвінким «заразним» сміхом, вона створювала атмосферу, за якої її співрозмовники в бесіді дуже добре «розкривалися». Як результат, матеріали її інтерв'ю насичені неформальною, цікавою і корисною для дослідника інформацією.

На мою думку, це вигідно відрізняє її польовий доробок від матеріалів, зібраних в інших усно-історичних та фольклорно-етнографічних українсько-канадських проєктах, де нерідко записувачами, опитувачами були люди міського походження, недотичні до традиції, часом іноземці. Вони могли бути бездоганними виконавцями поставлених методичних завдань, могли слухняно ставити питання, прописані в питальниках, але при цьому отримувати одноманітні відповіді. Тож нерідко інформація, зібрана ними, виглядає дуже формальною, сухою і практично мало корисною для професійних фольклористів чи антропологів. В ній фігурують загальні твердження, які можна поширити на всю українсько-канадську чи навіть суто українську традицію, і в них немає ло-

кальної специфіки чи будь-яких місцевих родзинок. Така інформація несе більше ознайомчий, ніж дослідницький характер.

Джоан Маргел, як зазначалося, і сама епізодично ставала респонденткою. В її свідченнях завжди присутня «вчительська нотка»: під час інтерв'ю вона мимоволі оцінювала обізнаність записувача в темі і намагалася послідовно, логічно, повільно та методично роз'яснити всі деталі. Вирішивши в багатокультурному середовищі, вона, як і всі її земляки, з дитинства (тобто задовго до офіційного проголошення у 1971 році прем'єр-міністром П'єром Трюдо політики мультикультурності) звикла толерувати культуру спільнот, що жили з нею по сусідству.

Це ж саме можна сказати про ставлення Джоан Маргел до аборигенів, поруч з якими проходило життя мешканців Райкрофту та околиць. Але тут ситуація є дещо інакшою. У минулому присутність корінних народів у канадському соціокультурному та політичному просторі була, в кращому випадку, «невидимою», а на побутовому рівні нерідко траплялися прояви відвертого культурного расизму. Зараз тема відновлення історичної справедливості щодо перших націй стала мейнстрімівською в канадському суспільстві, однак у наративах Джоан Маргел вона завжди висвітлювалася з повагою і незмінним інтересом. Під час двох подорожей до Райкрофта, коли наша з нею дорога пролягала через індіанські резервації, ми не раз разом обстежували індіанські кладовища, церкви тощо. Це ставало нагодою послухати історії з її юності, пов'язані з цією тематикою. Так, коли їй було 16, то в їхню околицю на молодіжні танці, які відбувалися в присутності батьків, прийшов індіанець. Це стало шоком для всіх, однак ніхто не виявив агресивних намірів, хлопця просто «не помічали». Але Джоан запросила його до танцю. Це стало ще більшим шоком для присутніх. Їй ніхто нічого не сказав, лише пізніше її мама висловила докір: «Іванко, не треба було цього робити» [28]. Повагу до корінних народів Джоан Маргел виявляла все своє життя, зокрема, вона стала учасницею великої зустрічі Вшанування столітнього ювілею Восьмої Угоди (*Treaty 8 Centennial Commemoration*) [17, од. зб. 8.1, 8.2].

Висновки. Отож, можна сказати, що збирацький доробок Джоан Маргел досить обширний, він є часткою окремого фонду в Архіві українського фоль-

клору імені Богдана Медвідського. Він складається з дев'яти структурних частин, кожна з яких представляє один із напрямків діяльності збирачки та її інтересів. Звичайно, з погляду історії українсько-канадської культури найбільшу цінність становлять її інтерв'ю та етнографічні нариси. Проте решта матеріалів (спогади, документи, нотатки, публікації, друковані матеріали) є надзвичайно корисними для створення середньостатистичного образу канадця другої половини ХХ століття. Особисто для мене Джоан Маргел відіграла роль провідника в моїй скромній збирацькій роботі, що було особливо важливо, адже я працювала «на чужому полі». Завдяки їй я записала на півночі Альберти 21 інтерв'ю, а також здійснила два записи музики в стилі блуграс (*blue grass music*), великодню церковну службу в римо-католицькій церкві, відвідала кілька індіанських резервацій [18] тощо.

Таким чином, архівні матеріали Джоан Маргел чекають на своїх нових дослідників.

1. How do folklorists define folklore. *What is Folklore: A Project of the American Folklore Society*. URL: <https://whatisfolklore.org/how-folklorists-define-folklore/>.
2. Приймак Т. Ярослав Богдан Рудницький та Канада / Ярослав Богдан Рудницький та Канада. *Історіографічні дослідження в Україні*. 2020. Вип. 31. С. 71—77. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/182335>.
3. Климаш Р.-Б. *Українська народна культура в канадських преріях*. Наук. ред. М. Гримич. Київ: Дуліби, 2013. 320 с.
4. Гримич М. *Нариси з українсько-канадської фольклористики: Богдан Медвідський*. Київ: Дуліби, 2016. 312 с.
5. Andriy Nahachewsky. Curriculum vitae. URL: <https://ualberta.academia.edu/ANahachewsky/CurriculumVitae/>.
6. Nahachewsky A. Kule Centre for Ukrainian and Canadian Folklore. *Ethnologies*. 2007. № 29 (1—2). С. 331—336.
7. Фотій Н. Архів українського фольклору імені Богдана Медвідського Центру українського та канадського фольклору імені Петра і Дорис Кулів при Університеті Альберти. *Вісник Львівського університету*. Серія: Мистецтвознавство. 2011. Вип. 10. С. 253—258. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mistec_2011_10_19.
8. Чернявська М. На перетині світів: Архів українського фольклору ім. Богдана Медвідського. *Народознавчі зошити*. 2021. № 6 (162). С. 1441—1456.
9. *Prairie Centre for the study of Ukrainian heritage*. URL: <https://pcuh.stmcollege.ca/>.

10. *Ukrainian Cultural Heritage Village*. Official Visitor Guide. Edmonton: Ukrainian Cultural Heritage Village, 2015.
11. Климаш Р.-Б. *Українська народна культура в канадських преріях*. Наук. ред. М. Гримич. Київ: Дуліби, 2013. 320 с.
12. *Oral History of Sociocultural Change amongst Ukrainian Canadians on the Prairies*. URL: <https://pcuh.stmcollege.ca/programs-and-projects/oral-history-initiatives/sociocultural-change/>.
13. Nahachewsky A. *Local culture and diversity on the prairies: a project report. Culture locale et diversite dans les prairies: rapport*. Edmonton: Friends of the Ukrainian Folklore Centre, 2005.
14. Білаш Р. Перші українські поселення в Альберті (Канада): вплив географічних особливостей місцевості на оформлення життєвого простору українців. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2007. Т. 15. С. 64—70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sasd_20_07_15_11.
15. Kononenko N. *Ukrainian Ritual on the Prairies: Growing a Ukrainian Canadian Identity*. McGill-Queen's University Press, 2023.
16. *The Sanctuary Project University of Alberta*. URL: <https://livingcultures.ualberta.ca/sanctuary/>.
17. *Bohdan Medwidsky Ukrainian Folklore Archives*. Joan Margel collection, 0261.
18. *Приватний архів Марини Гримич. Канадська колекція. Райкрофт*. 2008, 2010. Інтерв'ю Марини Гримич з Джоан Маргел №№ 1—4. Зафіксовані 25—26 жовтня 2008 р. та 1—2 квітня 2010 р.
19. *Bohdan Medwidsky Ukrainian Folklore Archives*. Local Culture collection. 2004. Interviews Serhii Kozakov with Joan Margel, UF 2004-091-0722, UF 2004-091-0729, UF 2004-091-0730, UF 2004-091-0734, UF 2004-091-0754, 2004-091-0778.
20. *Приватний архів Марини Гримич. Канадська колекція. Райкрофт*. 2008, 2010. Інтерв'ю Марини Гримич з Джоан Маргел № 1. Зафіксоване 1 квітня 2010.
21. *Bohdan Medwidsky Ukrainian Folklore Archives*. Local Culture collection. 2004. UF 2004-091-0722. Interview Serhii Kozakov with Joan Margel. № 1. Зафіксоване 9 липня 2004.
22. *Приватний архів Марини Гримич. Канадська колекція. Райкрофт*. 2008, 2010. Інтерв'ю Марини Гримич з Джоан Маргел № 2. Зафіксоване 1 квітня 2010.
23. Meyer A., Witkamp A., Péroud A. *People on the move: Handbook of selected terms and concepts*. 2008. UNESCO Digital Library. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000163621>.
24. *New Beginnings. Descendants of Rudeichuk. Reunion 3, 3rd Generation*. Introduction by Joan Margel. Wakaw. Saskatchewan. 1992.
25. Гримич М.В. Агатангел Кримський та Іван Лисак: досвід партнерської співпраці дослідника й респондента. *Народна культура українців: життєвий цикл людини. Історико-етнологічне дослідження*. Наук. ред. М. Гримич: у 5-ти т. Т. 4: Зрілість. Чоловіки. Чоловіча субкультура. Київ: Дуліби, 2013. С. 490—498.
26. N/p. *Ukrainian Ethnography News*. Vol. 4. 1999.
27. *Приватний архів Марини Гримич. Канадська колекція. Райкрофт*. 2008, 2010. Інтерв'ю Марини Гримич з Джоан Маргел № 3. Зафіксоване 1 квітня 2010.
28. *Wheatfields and Wildflowers: A History of Rycroft and Surrounding school districts*. Ed. Rycroft History Book Committee. Rycroft (Alta): Friesen Printers. 1984. 628 p.

REFERENCES

- How do folklorists define folklore. *What is Folklore: A Project of the American Folklore Society*. Retrieved from: <https://whatisfolklore.org/how-folklorists-define-folklore/>.
- Prymak, T. (2020). Yaroslav Bohdan Rudnytskyi and Canada. *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini* 31, 71—77. Retrieved from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/182335> [in Ukrainian].
- Klymasz, R.-B., & Hrymych, M. (Ed.). (2013). *Ukrainian folk culture in the Canadian prairies*. Kyiv: Duliby [in Ukrainian].
- Hrymych, M. (2016). *Essays on Ukrainian-Canadian folkloristics: Bohdan Medwidskyi*. Kyiv: Duliby [in Ukrainian].
- Andriy Nahachewsky. Curriculum vitae. Retrieved from: <https://ualberta.academia.edu/ANahachewsky/CurriculumVitae/>.
- Nahachewsky, A. (2007). Kule Centre for Ukrainian and Canadian Folklore. *Ethnologies*, 29 (1—2), 331—336.
- Foty, N. (2011). Bohdan Medwidsky Ukrainian Folklore Archives of the Peter and Doris Kule Centre for Ukrainian and Canadian Folklore at the University of Alberta. *Visnyk of the Lviv University*, 10, 253—258. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mistec_2011_10_19 [in Ukrainian].
- Chernyavska, M. (2021). In Between the Worlds: Bohdan Medwidsky Ukrainian Folklore Archives. *The Ethnology Notebooks*, 6 (162), 1441—1456. DOI <https://doi.org/10.15407/nz2021.06.1441> [in Ukrainian].
- Prairie Centre for the study of Ukrainian heritage*. Retrieved from: <https://pcuh.stmcollege.ca/>.
- (2015). *Ukrainian Cultural Heritage Village. Official Visitor Guide*. Edmonton: Ukrainian Cultural Heritage Village.
- Klymasz, R.-B., & Hrymych, M. (Ed.). (2013). *Ukrainian folk culture in the Canadian prairies*. Kyiv: Duliby [in Ukrainian].
- Oral History of Sociocultural Change amongst Ukrainian Canadians on the Prairies*. Retrieved from: <https://pcuh.stmcollege.ca/programs-and-projects/oral-history-initiatives/sociocultural-change/>.
- Nahachewsky, A. (2005). *Local culture and diversity on the prairies: a project report. Culture locale et diversite dans les prairies: rapport*. Edmonton: Friends of the Ukrainian Folklore Centre.

- Bilash, R.-B. (2007). The first Ukrainian settlements in Alberta (Canada): the influence of geographical features of the area on the design of the living space of Ukrainians. *Студії з архівної справи та документознавства*, 15, 64—70. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sasd_2007_15_11 [in Ukrainian].
- Kononenko N. (2023). *Ukrainian Ritual on the Prairies: Growing a Ukrainian Canadian Identity*. McGill-Queen's University Press.
- The Sanctuary Project University of Alberta*. Retrieved from: <https://livingcultures.ualberta.ca/sanctuary/>.
- Bohdan Medwidsky Ukrainian Folklore Archives*. Joan Margel collection, 0261.
- (2008, 2010). *Maryna Hrymych Private Archive. Canadian collection. Rycroft, 1—4*. Interviews by Maryna Hrymych with Joan Margel.
- (2004). *Bohdan Medwidsky Ukrainian Folklore Archives. Local Culture collection*. Interviews by Serhii Kozakov with Joan Margel, UF 2004-091-0722, UF 2004-091-0729, UF 2004-091-0730, UF 2004-091-0734, UF 2004-091-0754, 2004-091-0778.
- (2010). *Maryna Hrymych Private Archive. Canadian collection. Rycroft, 1*. Interview by Maryna Hrymych with Joan Margel. 1.04.
- (2004). *Bohdan Medwidsky Ukrainian Folklore Archives. Local Culture collection, 1*. UF 2004-091-0722. Interview by Serhii Kozakov with Joan Margel. 09.07.
- (2010). *Maryna Hrymych Private Archive. Canadian collection. Rycroft, 2*. Interview by Maryna Hrymych with Joan Margel. 1.04.
- Meyer A., Witkamp A., Pecoud A. *People on the move: Handbook of selected terms and concepts*. 2008. UNESCO Digital Library. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/ptf0000163621>.
- (1992). *New Beginnings. Descendants of Rudeichuk. Reunion 3, 3rd Generation*. Introduction by Joan Margel. Wakaw. Saskatchewan.
- Hrymych, M. (2013). Ahatangel Krymskyi and Ivan Lysak: experience of partner cooperation of researcher and respondent. *Ukrainian Folk culture: the human life cycle. Historical and ethnological research* (Vol. 4, pp. 490—498). Maturity. Men. Male subculture). Kyiv: Duliby.
- N/n. *Ukrainian Ethnography News*. Vol. 4. 1999.
- (2010). *Maryna Hrymych Private Archive. Canadian collection. Rycroft, 4*. Interview by Maryna Hrymych with Joan Margel. 1.04.
- Wheatfields and Wildflowers: A History of Rycroft and Surrounding school districts. Rycroft (Alta): Friesen Printers*.